

Ergenekon'un Öteki Yüzü: Faili Meçhuller ve Kayıplar Rapor Özeti

Gülçin Avşar, Koray Özdil, Nur Kırmızıdağ

TESEV
DEMOKRATİKLEŞME
PROGRAMI

Ergenekon davası, Türkiye yakın döneminin en kritik siyasi gelişmelerinden birisi oldu. Dava, askeri bürokrasi içindeki bazı grupların ve onlarla siyasi ve ekonomik çıkar ortaklığında olan sivil ağların demokratik siyasete hukuk dışı yollarla müdahalesini ortaya çıkarması bakımından oldukça önemlidir.

Bunun ötesinde dava, kamuoyunda 1990'lı yıllarda özellikle Kürt vatandaşlara karşı gerçekleştirilen ağır insan hakları ihlallerinin açığa çıkarılacağı beklentisini oluşturdu. Bunun sebebi, sanıkların Susurluk, Yüksekova Çetesi, JİTEM ve Özel Kuvvetler Komutanlığı gibi, 1990'lı yıllarda sivil Kürt vatandaşlara karşı gerçekleştirilen yargısız infazların uygulayıcısı olduğu iddia edilen örgütlerle bağlantısıydı. Ancak soruşturmayı yürüten savcılık ve mahkeme heyeti davanın cezai temellerini bu beklentiyi dışarıda bırakarak sadece hükümete yönelik darbe teşebbüsü suçu çerçevesinde oluşturdu.

TESEV Demokratikleşme Programı'nın, Kasım 2013'te yayımladığı "Ergenekon'un Öteki Yüzü: Faili Meçhuller ve Kayıplar" raporu, 1990'lı yıllarda işlenmiş olan ağır hak ihlallerine ilişkin dava dosyalarına yansımış bilgileri derleyerek kamuoyunun bilgisine sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, geçmiş ağır insan hakları ihlallerinin açığa çıkartılması için hak savunucularına dava dosyaları üzerinde derinleşme fırsatı yaratmaktır. Bu sayede Türkiye'nin geçmişle yüzleşme sürecine katkıda bulunmaktadır. Raporun içeriğini özetleyen bu kısa özetle de Ergenekon davasının Türkiye'de geçmişle yüzleşme açısından önemi, kendinden önceki ceza davalarından farkı, dava dosyalarına yansıyan faili meçhuller ile alakalı bilgilerden öne çıkanlar ile genel bir değerlendirmeyi ve önerilerimizi bulabilirsiniz. Okuyacağınız rapor özeti, raporda yer alan Ergenekon dosyaları taramaları sonucu elde edilen bulgulara yer vermemektedir.

İÇİNDEKİLER

Bir Geçmişle Yüzleşme Aracı Olarak Ceza Yargılaması	1
Türkiye'de Devlet Kaynaklı İnsan Hakları İhlalleriyle Alakalı Davalar	3
Ergenekon Davası	4
Ergenekon Klasörlerindeki Faili Meçhullere İlişkin Genel İzlenimler	6
Değerlendirme	8
Öneriler	13

BİR GEÇMİŞLE YÜZLEŞME ARACI OLARAK CEZA YARGILAMASI

Şiddetin sivil siyaset alanı üzerindeki etkisinin azaltılması, Türkiye'nin demokratikleşmesi önündeki en büyük zorluklardan birini oluşturmaktadır. Askeri darbeler, Kürt sorunu bağlamında yaşanan çatışma ve genel olarak devletin muhalif hareketlere karşı uyguladığı güvenlikçi yöntemler; kaynağı, derecesi ya da dönemi ne olursa olsun, şiddet yoluyla sivil siyasete yön veren aktörleri güçlendirmiştir.

Siyasetin sivilleşmesi, özellikle güvenlik alanında kurumsal ve hukuki reformlar yapılmasının yanı sıra geçmişte devletin neden olduğu ağır insan hakkı ihlallerinin ortaya çıkarılmasını ve günümüzde hâlen yaşanmakta olan insan hakkı ihlallerinin durdurulmasını gerektirmektedir. Devletin neden olduğu bu tür eylemlerle yüzleşmek; sadece siyasal düzenin daha sivil şekilde tahsis edilmesini değil, aynı zamanda şiddete uğramış mağdur kesimlerin adalet taleplerinin karşılanmasını, olası toplumsal çatışmaların önlenmesini ve siyasi muhalif grupların şiddete yönelmeden demokratik siyaset alanı içinde kalarak iktidar mücadelesi vermelerine imkân sağlaması bakımından da önem arz etmektedir.

Devlet, yapısı itibarıyla tek parçadan oluşan bir aktör olmadığı için sivilere karşı yapılan ihlallerin tam olarak devletin hangi kurumları ve sorumluları tarafından işlendiği, söz konusu ihlallerin ne tür karar mekanizmalarının ürünü olduğunu ortaya çıkarmak ve belgelemek, siyasi düzeni daha kalıcı bir biçimde sivilleştirilebilmek için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu tür ihlallerle yüzleşmiş ülkelerin deneyimlerini incelediğimizde ceza yargılaması, meclis araştırması, hakikat komisyonu ve adli/yarı adli yöntemler gibi çeşitli seçeneklerin var olduğunu görmekteyiz.¹ Bu yöntemler, birbirini destekler nitelikte eş zamanlı olarak veya art arda uygulanabilmektedir. Ayrıca esas olarak her toplum, kendi siyasi kültürü ve toplumsal koşullarına bağlı olarak da biçimlenmektedir.

Geçmiş rejimlerin ağır ve kitlesel insan hakları ihlalleri ile yüzleşme süreçlerinde toplumların önündeki seçeneklerden birisi de **ceza adaletidir**.² İnsan hakları söyleminde Nürnberg mahkemelerinden bu yana ceza adaletinin gerçekten barış ve toplumsal uzlaşmayı sağlayıp sağlamadığı konusunda ciddi bir fikir ayrılığı vardır. Birinci grup ceza adaletinin, yani failerin insan hakları ihlallerinden dolayı yargılanmasının, toplumsal barışa ve adalete giden tek yol olduğu konusunda ısrar eder. İkinci grup ise geçiş dönemlerinde kırılğan olan demokrasilerin bu tür duruşmalarla sarsılacağını ve toplumsal barış adına ceza adaletinden ödün verilmesi gerektiğini savunur. Ceza adaleti savunucuları, insan hakları duruşmalarının toplumsal uzlaşmaya üç açıdan katkısı olduğunu belirtirler. Birincisi, geçmiş rejimin yöneticilerinin yargılanması kimsenin hukukun üstünde olmadığını ispat eder ve yeni demokrasilerde hukukun üstünlüğü ilkesinin yerleşmesine aracı olur. İkincisi, failerin halka açık duruşmalarda yargılanmaları caydırıcı bir mekanizma işlevi görür. Bu hem otoriter rejimlerde yaygın olan cezasızlık kültürünün aşılması hem de yaşananların gelecekte tekrar etmemesi açısından önemlidir. Üçüncüsü, mahkemeler yaşananları kayıt altına alır ve toplumların yaşananlarla yüzleşmesinde ortak hafızanın oluşturulmasını sağlar. Ortak

---

1 Sancar, Mithat (2007), *Geçmişle Hesaplaşma, İletişim Yayınları, İstanbul*.

2 Bu bölüm raporda Nur Kırmızıdağ tarafından kaleme alınan "Ceza Adaletini Uygulama Deneyimleri: Etiyopya ve Arjantin Örnekleri" bölümünden kısaltılarak aktarılmaktadır.

---

hafıza oluşturulması ve adaletin tecelli ettiği algısı ise toplumsal uzlaşmaya giden yolda diyaloglar başlatır.

Bu alanda edinilen tecrübeler bu öngörülerini bir noktaya kadar doğrulamakla beraber, asgari önkoşullar sağlanmadığı takdirde ceza adaletinin tek başına insan haklarına saygılı, demokratik bir düzenin sağlanmasına katkı değil, ciddi bir engel teşkil edebileceğini göstermektedir. Bu önkoşullar şu şekilde sıralanabilir:

- i. Bağımsız ve yeterli altyapıya sahip bir yargı,
- ii. Yeni rejimin hukukun üstünlüğü ilkesini kabul etmesi ve bunun için çalışması,
- iii. Duruşmaların insan hakları ve hukuki usule uygun gerçekleştirilmesi,
- iv. Duruşmaların hakikat komisyonları, toplumsal müzakereler, kurumsal reformlar gibi çeşitli geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının eşliğinde gerçekleşmesi.

Bu önkoşullar sağlanmadığı takdirde yeni rejimler duruşmaları bir uzlaşma mekanizması yerine bir intikam aracı olarak kullanabilmektedir.

TÜRKİYE'DE DEVLET KAYNAKLI İNSAN HAKKI İHLALLERİYLE ALAKALI DAVALAR

Türkiye kamuoyu, ilk kez **Susurluk Olayı** ile birlikte devlet kurumları içinde hukuksuz eylemler gerçekleştiren bir çetenin varlığını açık biçimde gördü ve tartıştı.³ Bu olayı soruşturmak için açılan Susurluk Davası, devlet kaynaklı ağır insan hakları ihlalleriyle alakalı ilk yargılamaydı. Ancak yargılamada, Susurluk kazasıyla gözler önüne serilen siyasetçi-asker/polis-mafya arasındaki ilişkiler ağını ortaya çıkartacak etkin bir soruşturma yürütülemedi. Susurluk hakkında Başbakanlık Teftiş Kurulu⁴ ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu⁵ tarafından hazırlanan raporlar, kolluk kuvvetlerinin PKK örgütüne karşı yürüttüğü mücadele bağlamında korucu, itirafçı ve özel harekât biriminden bazı kişilerin kurduğu suç örgütlerinin siyasi faili meçhul cinayetler ve zorla kaybetmeler gerçekleştirdiğini ortaya koydu. Ancak davada söz konusu eylemler, basit çete suçu olarak yargılandı. Örgütün devlet kurumları içindeki uzantılarını açığa çıkarmak, söz konusu eylemleri gerçekleştiren gerçek failleri bulmak ve bunlara olanak sağlayan devlet içindeki siyasi zemini sorgulamak konusunda etkili bir soruşturma yürütülerek yeterli bir sonuç alınamadı. Buna rağmen Susurluk Davası'nın gerek mahkûmiyet gerekse de Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin mahkûmiyeti onaylama kararı, bazı kamu görevlilerinin "terörle mücadele" adı altında her türlü suçu işlemeyi meşru gördüklerini ortaya çıkardı.⁶

---

3 Erdal, Meryem (2010), "Herkesin Yargısı Kendine", TESEV Yayınları, İstanbul

4 Savaş, Kutlu (1997), "Susurluk Raporu", *Vikikaynak*, [http://tr.wikisource.org/wiki/Susurluk_Raporu_\(Kutlu_Sava%C5%9F\)](http://tr.wikisource.org/wiki/Susurluk_Raporu_(Kutlu_Sava%C5%9F)), erişim 29.08.2013.

Başbakanlık Susurluk raporu, 3 Kasım 1993 tarihinde Balıkesir'in Susurluk ilçesinde meydana gelen kazayla ortaya çıkan devlet-siyaset-mafya ilişkilerinin aydınlatılması iddiasıyla 55. Hükümetin Başbakanı Mesut Yılmaz tarafından, 13 Ağustos 1997'da verilen görevle Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'a hazırlatıldı.

5 TBMM(1998), "Susurluk Araştırma Komisyonu Raporu", *Vikikaynak*, http://tr.wikisource.org/wiki/TBMM_Susurluk_Ara%C5%9Ft%C4%B1rma_Komisyonu_Raporu, erişim 29.08.2013.

6 Erdal, Meryem (2010), "Herkesin Yargısı Kendine", TESEV Yayınları, İstanbul, s.22.

Sivil bir mahkemenin, askerlerin gerçekleştirdiği hukuk dışı eylemleri örgütlü suç olarak tanımlayarak yargıladığı ilk dava, 2006'da açılan **Şemdinli Davası** oldu.⁷ Kasım 2005 yılında Şemdinli'de Umut Kitabevi'ne yapılan bombalı saldırının faileri olan Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİTEM) çalışanı iki astsubay ve bir PKK itirafçısı, olay yerindeki vatandaşlar tarafından suçüstü yakalandılar. Dönemin Van Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya'nın hazırladığı iddianamede, Susurluk Davası'ndan farklı olarak sanıkların "adi çete suçu" değil "devletin birliği ve ülkenin bütünlüğünü bozma" suçunu işledikleri belirtildi. İddianame, sadece yaptığı suç tanımı ile değil aynı zamanda işlenen suçların arkasındaki kurumsal hiyerarşiye atıf yaparak üst düzey komutanları da sorumluluk altına sokarak bir ilki de gerçekleştirdi. Bu adım, devlet görevlilerinin sivillere karşı işlediği ağır insan hakları ihlallerini cezasız bırakma alışkanlığı olan Türkiye yargısı içinde, bu geleneğe ters bir uygulama ortaya koyabilecek zihniyete sahip yeni aktörlerin çıktığına ilişkin bir işaret olarak görülebilir.

Ancak o dönemde, Genelkurmay tarafından yerel mahkeme ve sivil savcılığa karşı yürütülen kampanya, özellikle yüksek yargı içinde ve medyada destek bulmuş ve hükümet bu kampanyaya karşı güçlü bir siyasi duruş sergileyememiştir. Bu hamle; Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSYK) davanın savcısı Sarıkaya'yı meslekten ihraç etmesi, mahkeme üyelerinin farklı yerlere tayin edilmesi ve davanın da askeri mahkemede görülmesine yol açmıştı.⁸ **Şemdinli örneğinin de gösterdiği gibi, ağır insan hakları ihlalleri gerçekleştiren kamu görevlilerinin yargılandığı ve siyasi açıdan kritik olan davaların, geçmişle hesaplaşma bakımından etkili ve kapsamlı bir sonuç verebilmesi için sadece bu alanda adım atmaya istekli yerel bir mahkemenin varlığı yeterli olmamıştır. Bunun yanı sıra bu mahkemenin arkasında onu desteklemeye niyetli siyasi iradenin ve yargıyı buna teşvik edecek güçlü toplumsal destek mekanizmalarının olması gerekmektedir.**

ERGENEKON DAVASI

Türkiye'de şüphesiz Ergenekon Davası, yargının darbe girişimlerini ve kamu görevlilerinin gerçekleştirdiği hak ihlallerini soruşturması bakımından en kritik dava olmuştur. 12 Haziran 2007'de bir telefon ihbarı ile "Ümraniye soruşturması" olarak başlayan Ergenekon ile ilgili 86 sanıklı ilk dava 25 Temmuz 2008'de açıldı. 22 dosyanın birleştirilmesi ile birlikte 5 yıl boyunca devam eden ve 67'si tutuklu 275 sanığın yargılandığı dava, 5 Ağustos günü yapılan karar duruşması ile sona erdi. Bundan sonraki süreçte ilk derece mahkemenin verdiği kararın Yargıtay'a taşınması beklenmektedir.

2008 yılında başlayan soruşturma, *Cumhuriyet Gazetesi*'ne yapılan bombalı saldırı, Danıştay saldırısı ve meydana gelmiş diğer olay ve fail bağlantıları ile genişlemiş ve şüphelilerden elde edilen belgelerle "Ergenekon" örgütünün şemasını ortaya koymuştur. Soruşturmanın ismi, "İstanbul 29 Ekim 1999 Ergenekon Analiz Yeni Yapılanma Yönetim ve Geliştirme Projesi" ile ilk etapta ortaya çıkmıştır.

Mevcut hükümeti silah zoru ile devirip anti-demokratik yollarla devlet idaresini ele geçirme maksatlı bir kovuşturma olarak görülmekte olan davada, örgütün birçok farklı kanun dışı yola

---

7 Erdal, Meryem (2010), "Herkesin Yargısı Kendine", TESEV Yayınları, İstanbul, s.23.

8 Atılğan, Mehmet ve Serap Işık (2011), "Cezasızlık Zırhını Aşmak: Türkiye'de Güvenlik Güçleri ve Hak İhlalleri", TESEV Yayınları, İstanbul.

---

başvurup eylem yaptığına dair iddialar bulunmaktadır. Dosya kapsamında, sanıkların amaçlarını gerçekleştirmek için birçok yasadışı eylem ve cinayetle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu açıdan, iddianamede yalnızca devlete yönelik suçlar değil, tehlikeli maddeleri izinsiz bulundurma, kasten öldürmeye azmettirme, özel hayata ilişkin görüntü ve sesleri ifşa etmek gibi suçlar da yer almaktadır.

Ergenekon Örgütü'nün yapısı ve kapsamı, kamuoyunda sıkça tartışma konusu olmakla birlikte iddianameler ve özellikle 18 Mart 2013 tarihli savcılık mütalaası, Ergenekon adlı bir örgütün varlığını ve bu örgütün ülke yönetimini ele geçirmek için birçok terör olayı ile irtibatlı olduğunu kabul etmektedir. Bu mütalaasında savcı, ayrıca Ergenekon'un gerçekleştirdiği ve gerçekleştiremedikleriyle beraber toplam 17 adet eylem planından bahsetmektedir. Bunların içerisinde Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Baydemir ile Ermeni Patriği Mesrob Mutafyan'a yönelik suikast planları olduğu gibi, "İnternet Andıcı" gibi hükümeti yıpratmak kara propaganda sitelerinin organizasyonu da bulunmaktadır.

Yukarda geçen iddialar, Ergenekon Örgütü'nün bir yandan hükümeti devirme girişimlerini, bir yandan da aydınlatılamamış siyasi cinayetlerle bağlantılarını göstermektedir. Bu bakımdan Ergenekon Davası, bir "darbe davası" olmaktan öte bir anlam ima etmektedir. Zira hem Ergenekon dosyası içinde hem de sözü edilen diğer soruşturma ve kovuşturmalar içinde sıklıkla bu ilişki ağına dair delil ve ifadelerle karşılaşmaktadır.

Ergenekon Örgütü'nün örgütlenme biçimine ilişkin önemli bir iddia, birinci iddianamenin 10. klasöründe yer alan, Terörle Mücadele Şubesi'nin elde edilen tüm belgelerin incelemesi ile hazırlanmış olduğu, "İnceleme Belgesi"nde geçmektedir:

"Mafia'nın reorganize edilmesinin getireceği yararlar küçümsenebilecek veya vazgeçilebilecek ölçekte değildir. Şu halde önce yapılması gereken (...) Türk Genel Kurmayının denetiminde yepyeni bir MAFİA örgütlenmesinin gerçekleştirilmesidir".

Bu yapılanma şekli ile ilgili olarak Tuncay Güney'e ait aşağıdaki ifade, Ergenekon Örgütü'nün faili meçhul olaylarla ilişkisini ortaya koymasından önem taşımaktadır. Keza savcıların örgüte yönelik yaklaşımının sınırları da belirlenmiştir. Zira mütalaada da karşımıza çıktığı gibi savcılar, Ergenekon yapılanmasının amaçlarına ulaşmak için iddianamede sanıklara isnat edilen suçları gerçekleştirirken başkaca suçlar da işlediklerini kabul etmektedir. Bu suçların bazılarının dava konusu edilmemesinin gerekçesi, davanın iddianamede belirtilen sınırlı bir alanda görülmesini sağlamak olduğu düşünülebilir.

Birinci iddianamenin 242. sayfasında Tuncay Güney'e ait ifade şu şekildedir:

"ERGENEKON" terör örgütünün MAFİA gruplarını kontrol etmesinin ya da kendi MAFİA gruplarını oluşturmasının ne gibi bir amacı vardır? Bu durum birkaç madde halinde özetlenebilir.

Ergenekon Terör Örgütü gerçekleştirecekleri ya da gerçekleştirmeyi planladığı silahlı eylemleri bu MAFİA gruplarına yaptırır. Böylelikle bazen eylemlerin faili meçhul kalmasını, faili yakalandığı takdirde de olayın gerçek planlayıcısı olan ERGENEKON TERÖR ÖRGÜTÜ mensupların deşifre olmasını engellemeyi amaçlar. Bu hususla ilgili örnek vermek gerekirse Sabancı suikasti faili Mustafa Duyar tutuklu bulunduğu Uşak cezaevinde Nuri Ergin liderliğindeki suç örgütü tarafından öldürülmüştür.

Ergenekon terör örgütüne yönelik yapılan soruşturma sırasında ihbar mektubu ile gelen CD içerisindeki görüntülerden ve söylemlerden Mustafa DUYAR'ın öldürülmesi olayını Veli KÜÇÜKÜN azmettirdiği anlaşılmaktadır. Fakat bu güne kadar yapılan soruşturma ve kovuşturma sürecinde Veli KÜÇÜKÜN hiçbir şekilde ismi dahi geçmediği halde sadece olayı gerçekleştiren MAFYA grubu yöneticileri ve tetikçileri gerekli cezaya çarptırılmıştır. Dolayısıyla Ergenekon Terör Örgütü kullandığı bu yöntemle hem amaçları doğrultusunda belirledikleri kişinin öldürülmesini sağlamış, hem de talimatı veren Ergenekon Terör Örgütü yöneticilerinin kesinlikle deşifre olmalarını engellemiştir.”

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), Ergenekon soruşturmasını yürüten savcılarının sorusuna cevaben, 09.05.2008 tarihinde aşağıdaki açıklamayı yapmıştır. MİT'in bu cevabı, Ergenekon adlı “illegal” bir yapının varlığını teyit ederek anti demokratik yollarla sivil idareyi etkisi altında tutmaya çalıştığını iddia etmektedir. Cevap, söz konusu örgütün devleti hedef alarak iddianame konusu birçok eylem ile kaos ve çatışma ortamı yarattığı iddialarını ortaya koymaktadır.

“Müşteşarlığımıza 03/07/2002 tarihinde intikal eden, isimsiz mektup ve ekindeki CD’lerde yer alan ‘Ergenekon ve Lobi’ isimli projeler ile iddia niteliğindeki bilgiler çerçevesinde hazırlanan kitapçık; 10/07/2003 tarihinden. Genelkurmay Başkanı’na ve 19/11/2003 tarihinde ise Sn. Başbakan’a intikal ettirilmiştir. Bahse konu çalışmanın özeti niteliğinde hazırlanan başka bir Bilgi Notu ise 19/01/2006 tarihinde Sn. Başbakan’a ve 26/05/2006 tarihinde Sn. Genelkurmay İstihbarat Başkanı’na sunulduğunun belirtildiği, bu konuyla alakalı 19.11.2003 tarihinde ERGENEKON konulu Başbakanlığa arz edilen yazı içeriğinde; Bu arada, 03.07.2002 tarihinde Müşteşarlığımıza İstanbul’dan posta kanalıyla intikal eden, ancak kaynağı tespit edilemeyen 2 sayfalık isimsiz bir mektup ve CD’lerin incelenmesi sonucunda; ‘ERGENEKON’ isimli bir yapılanma hakkında bazı bilgiler tespit edilmiştir. (...) kesin belirleme yapılamamakla birlikte ‘Ergenekon’ adı kullanılarak yürütülen çalışmaların; bu aşamada Devleti/Rejimi hedef alan bir grubun kendi çıkarları çerçevesinde organize olma çabalarını içerdiği izlenimi edinilmiştir. Ancak, iddia niteliğindeki bu bilgilerin, bir birinden müstakil değişik kanallardan gelmesi ve birbirini büyük ölçüde teyit eder olması, olaya dedikodu çizgisinin ötesinde bir anlam kazandırmakta ve yönlendirilmiş organize bir faaliyetin işaretlerini taşımaktadır. Bu nedenle, konuyla ilgili mevcut bilgiler; Asker orijinli yönlendirici bir kadronun kontrolünde, Bazı Sivil Toplum Örgütleri (STÖ), Siyasi Parti ve Medya kuruluşlarının kullanılması suretiyle, Sivil idarenin örtülü biçimde denetime tabi tutulması ve yeni bir yapı altında yeni bir yönetim biçimi yaratılması amacına dayalı olduğu değerlendirilmektedir.”

ERGENEKON KLASÖRLERİNDEKİ FAİLİ MEÇHULLERE İLİŞKİN GENEL İZLENİMLER

Bazı Ergenekon sanıklarının Susurluk, Yüksekova Çetesi, JİTEM ve Özel Kuvvetler Komutanlığı gibi, 1990’lı yıllarda sivil Kürt vatandaşlara karşı gerçekleştirilen yargısız infazların uygulayıcısı olduğu iddia edilen örgütlerle bağlantısı, kamuoyunda 1990’lı yıllarda özellikle Kürt vatandaşlara karşı gerçekleştirilen ağır insan hakları ihlallerinin açığa çıkarılacağı beklentisini oluşturdu. Ancak soruşturmayı yürüten savcılık ve mahkeme heyeti davanın cezai temellerini bu beklentiye dışarıda bırakarak sadece hükümete yönelik darbe teşebbüsü suçu çerçevesinde oluşturdu.

Her ne kadar mahkeme heyeti faili meçhul cinayetler ve kayıplara ilişkin iddiaları bu davanın dışında bırakmış olsa da, Ergenekon Davası iddianamesi ve klasörlerinde faili meçhuller odaklı yaptığımız tarama sonucu elde edilen bulgular, sanıkların bu olaylar ile bağlantılarına dair –

---

yaygın kanıyı doğrulayacak nitelikte- önemli bilgiler içermektedir. Aşağıda, “Ergenekon’un Öteki Yüzü: Faili Meçhuller ve Kayıplar” raporunun bulguları arasından Ergenekon sanık ve şüphelileri ile faili meçhul cinayetler arasındaki bağlantıları açık şekilde niteleyen iddiaların bir kısmına yer verilmektedir.

Örneğin birinci iddianamenin 98. sayfasında yer alan şu ifade, doğrudan Ergenekon sanıkları ile faili meçhuller bağlantısına işaret etmektedir:

“PKK, DHKPC, HİZBULLAH terör örgütleriyle alakalı olarak birçok istihbari raporun bulunması, geçmiş dönemde öldürülen birçok faili meçhul olayın maktulleriyle alakalı bilgi ve istihbarat notlarının yine Veli KÜÇÜK’te bulunmasının dikkat çekici olduğu. Yine öldürülen bazı şahıslarla alakalı olarak Veli KÜÇÜK’ün ajandalarında ayrıntılı bilgilerin bulunduğu (...)”

Güneydoğu’da 1990’lı yıllarda gerçekleştirilen pek çok faili meçhul cinayetin sorumlusunun JİTEM olduğu, kamuoyunda sıkça dile getirilen bir iddidir. JİTEM’in, İçişleri Bakanlığı’nın onayı olmadan ve Genel Kurmay Başkanlığı’ndan görüş alınmadan Jandarma Genel Komutanlığı’nın kendi inisiyatifıyla kurulan ve “terörle mücadele” kapsamında faaliyet yürüten bir oluşum olduğu iddia edilmektedir.

JİTEM’in varlığı, her ne kadar uzun süre devlet kurumları tarafından onaylanmadıysa da Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın JİTEM ile ilgili başlattığı soruşturmada devlet, JİTEM’i resmen kabul etmek zorunda kalmıştır.⁹ TBMM Faili Meçhul Cinayetleri Araştırma Komisyonu raporundaki şu ifade de diğer örgütlerin yanı sıra JİTEM’i de tarif etmiştir:

“Devletin seçikle işbaşına gelmiş organlarınca denetlenemeyen ve yargı organlarınca da soru sorulamayan bu örgütler istedikleri gibi devlet idaresindeki organlara hâkim olmakta ve devleti her türlü emellerine alet edebilmektedirler.”¹⁰

Aşağıdaki bölümler de bu iddiaların izini takip etmekte, Ergenekon sanıklarının bir kısmını ile JİTEM arasındaki bağlantılara ve JİTEM eylemleri ile Ergenekon örgütü arasındaki bağlantılara vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde, Diyarbakır Özel Yetkili 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nde 2009/477 E sayı ile görülen JİTEM Davası¹¹ ile Ergenekon Davası’nın bazı sanıklarının aynı olması da bu ilişkiyi kuvvetlendirmektedir.

Birinci iddianamenin 1094. sayfasında şüpheli/sanık Ümit Oğuztan’ın emniyet ifadesinden alınan şu bölümler, faili meçhuller ve JİTEM bağlantısına işaret etmektedir:

“Jitem ismi ortaya atıldıktan sonra kamuoyunda ve araştırma komisyonunda [Susurluk Araştırma Komisyonu kast ediliyor-GA] ERGENEKON’un unutulduğunu, aynı dönemlerde Cem ERSEVER’in öldürüldüğünü, bu şekilde gündemin dağıldığını, olayların sorumlusu olarak JITEM gösterilmeye başlandığını, JİTEM kavramının ERGENEKON’un unutturulması için o dönemde sıkça dile getirildiğini”

---

⁹ Radikal, “Devlet JİTEM’i resmen kabul etti”, http://www.radikal.com.tr/turkiye/ve_devlet_jitemi_resmen_kabul_etti-1055684, erişim 31.07.2013.

¹⁰ 10/90 no’lu Ülkemizin Çeşitli Yörelerinde İşlenmiş Faili Meçhul Siyasal Cinayetler Konusunda Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 8. Bölüm, s. 3.

¹¹ Işık, Serap, “JİTEM Davası”, Faili Belli, <http://failibelli.org/davalar/jitem/jitem-davasi/>, erişim 31.07.2013.

Keza Muzaffer Tekin, Veli Küçük ve Zekeriya Öztürk'ün evinden çıkan "ERGENEKON Analiz, Yeni Yapılanma Yönetim ve Geliştirme Projesi 29 Ekim 1999" isimli belge de örgütün belirli dairelerden oluştuğunu, bu dairelerde sivil-asker karışık bir yapılanma olduğunu, örgütün JİTEM'in deneyimlerinden yararlandığını göstermektedir.

Yine Ergenekon'un 1. iddianamesinde sanık Veli Küçük, JİTEM'in kurucusu olarak tanımlanmıştır:

"Şüpheli Veli KÜÇÜK, 1944 Bilecik doğumludur. 1965 yılında Kara Harp okulundan mezun olduktan sonra uzun yıllar Türk Silahlı Kuvvetlerinde birçok önemli ve hassas yerlerde görev yapmıştır. Bu süre içerisinde kamuoyunda JİTEM olarak bilinen Jandarma İstihbarat Topluluğunun kuruluşunu yapmış ve 2 yıl süreyle bu birimin başkanlığını yürütmüştür." (1. İddianame 97. Sayfa)

Ergenekon Davası kapsamında tanık olarak dinlenen Hanefi Avcı da ifadesinde JİTEM hakkında bilgi vermiş ve ifadesinde Ergenekon Davası sanıklarından Veli Küçük'ün bu kuruluşun başında olduğunu bildiğini beyan etmiştir. Hanefi Avcı'nın ifadesi özetle şu şekildedir:

"Diyarbakır'da 1984-1992 yılları arasında İstihbarat Şube Müdürü olarak görev yaptığı sırada JİTEM diye bir kuruluş olduğunu ve Ankara'da Veli Küçük isminde birinin bu işin başında olduğunu duyduğunu, Ancak o dönem kendisini hiç görmediğini ve bir irtibatının olmadığını, 1992 yılında İstanbul İstihbarat Şube Müdürlüğü yaptığını, Bu dönem içerisinde görev gereği birçok şahsın irtibatlarının takip edildiğini, O dönemde mafyacı olarak bilinen Sami Hoştan, Ali Fevzi Bir, Mehmet Özbay (Abdullah Çatlı olduğu sonra anlaşılan), Sedat Peker, Mehmet Hadi Özcan, Yaşar Öz gibi adamların birebir Veli Küçük ile irtibatlı olduğunu" belirtmiştir. (1. İddianame sayfa 240)

JİTEM bağlantılarının yanı sıra sanıkların ev ve iş yerlerinde yapılan aramalarda elde edilen belgeler arasında, daha önce kamuoyuna Susurluk Çetesi olarak yansıyan örgütün çıkar ve siyasi amaçlı olarak gerçekleştirdiği çeşitli faili meçhul cinayet, zorla kaybetme ve yasadışı eylemlere yönelik bilgilerin yer aldığı görülmektedir.

Örneğin Doğu Perinçek'e ait belgelerin bulunduğu 1. iddianamenin 165. ek klasöründe bulunan 16.02.1996 tarihli bir belge, Tarık Ümit cinayetine dair infazın Abdullah Çatlı ve ekibi tarafından yapıldığı belirtilerek;

"Tarık Ümit, Mayıs 1993 sonunda Tansu Çiller'e Behçet Cantürk'le birlikte 500 milyar lira götürdüğü için, Çiller'in DYP Genel Başkanlığı seçiminde kullandığı paranın kaynağını biliyordu. Yeni MİT Raporu'nda adı "Ağar'ın suç ekibi" içinde sayılan Sami Hoşnav'ın çiftliğinde sorgulanıp öldürüldü." ifadeleri yer almaktadır.

Aşağıda alıntı yaptığımız kısımlar, Ergenekon Davası'nın JİTEM Davası ile ilişkisi olduğu gibi kamuoyunda Zirve Davası olarak bilinen, Malatya'daki Zirve Yayınevi cinayetlerine ilişkin dava ile Hrant Dink ve Rahip Santoro cinayetlerine ilişkin davalarla da ilişkili olduğunu göstermektedir.

Malatya katliamının 2. iddianamesi, bir tarafta Özel Harp-Ergenekon eksenine, öbür tarafta da Hıristiyan cinayetleri başta olmak üzere bir dizi provokasyon ve cinayetin çözümüne giden uzun zincirin ilk halkalarını ortaya koymaktadır. Zirve Yayınevi cinayeti kapsamında gizli tanık olarak dinlenen, JİTEM benzeri birimde çalışan, maaşını buradan alan bir uzman çavuşun itiraf niteliğindeki ifadesine göre Ergenekon sanıklarından **Hurşit Tolon** Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bünyesinde gayrimüslimlerle ilgilenmek üzere Türkiye Ulusal Stratejiler ve Harekât Dairesi

---

(TUSHAD) adında bir birim kurmuştur. Tanık, TUSHAD'ın Ergenekon Terör Örgütü'nün faaliyetlerinin bir yansıması olduğunu, Beyaz Kuvvetler, Siyah Kuvvetler ve JİTEM'in de Ergenekon Terör Örgütü içerisinde yer aldığını ve tamamen bu örgüte bağlı olarak faaliyet gösterdiğini, Rahip Santoro, Hrant Dink ve Zirve Yayınevi cinayetlerinin Ergenekon Terör Örgütü'nün yürüttüğü operasyonlar olduğunu ve bu operasyonların TUSHAD'a bağlı Beyaz Kuvvetler, Siyah Kuvvetler ve JİTEM'in koordinasyonu ile yürütülen eylemler olduğunu, bu eylemlerin asıl amacının cinayetleri Gülen Cemaati üzerine yıkarak AKP hükümetine karşı yapılması planlanan darbeye zemin hazırlamak olduğunu iddia etmiştir.¹²

DEĞERLENDİRME

Ergenekon klasörlerinde yaptığımız tarama çalışması, davaya konu olan geniş ilişkiler ağı üzerine oturan yapının, hükümeti devirme girişimlerine ilaveten Türkiye'nin aydınlatılmamış siyasi cinayetleri ve yargısız infazları ile olan bağlantılarına da işaret etmektedir.

İddianamelerde şüpheli/sanıklara isnat edilen suçlar arasında 1990'lı yılların ağır hak ihlalleri ve faili meçhul cinayetlerine yönelik bir suç bulunmamasına rağmen dava dosyalarına yansıyan bilgiler, bu eylemlerin arkasındaki devlet kurumlarıyla bağlantılı illegal örgütleri ve gerçek failleri ifşa etmek için ipuçları sunmaktadır. Bu sonuca ulaşmamızı sağlayan diğer önemli bir bulgu, Ergenekon klasörlerinde geçen bilgilerin Türkiye'deki siyasi cinayetler ve faili meçhul cinayetlerle alakalı diğer soruşturma ve kovuşturmalarda olan bağlantılarıdır. Buna paralel olarak, davanın tamamlanmasından bir ay sonra bine yakın faili meçhul dosyasının savcılara dağıtıldığına ilişkin bir haber de kamuoyuna yansımıştır.¹³ Bu bakımdan Ergenekon Davası, bir "darbe davası" olmaktan öte bir anlam taşımaktadır.

Öte yandan araştırmamız, Ergenekon yargılamasının, 1990'lı yıllarda özellikle Kürt vatandaşlara karşı gerçekleştirilen faili meçhul cinayetleri ve zorla kaybetmeleri ortaya çıkaracak şekilde yeterince derinleşmediğini de ortaya koymaktadır. Ergenekon diye tanımlanan ilişkiler ağının tek bir örgüt mü yoksa birden fazla örgütten mi oluştuğu, tarih içinde süregelen bir yapı mı yoksa farklı zamanlarda olaylar bazında örtüşen farklı yapılardan mı oluştuğu gibi konular netlik kazanmamıştır. Eğer dava bu kapsamda ele alınsaydı faili meçhulleri ortaya çıkarma mücadelesi veren mağdur, mağdur yakınları ve insan hakkı savunucularına daha fazla resmi kaynak ve bilgi sunulabilir, dahası bu gibi ihlallere zemin sağlayan kurumsal yapının deşifre edilmesi için daha net ve doğrulanmış fotoğraflar çekilebilirdi. Böylece kamuoyunda, Ergenekon'un "Fırat'ın Doğusundaki" diye tanımlanan varlığı bütün açıklığıyla ortaya çıkarılabilirdi.

Diğer taraftan Türkiye tarihinde Balyoz Davası ile birlikte darbe teşebbüsünün yargılandığı ilk dava olan Ergenekon Davası, askeri bürokrasi içindeki bazı grupların ve onlarla siyasi ve ekonomik çıkar ortaklığında olan sivil ağların demokratik siyasete hukuk dışı yollarla müdahalesini engelleyecek hukuki bir pratik oluşturdu. Yargılamanın soruşturma ve kovuşturma aşamalarında yapılan hataların yanı sıra söz konusu davanın hâkim ve savcılarının, davanın meşruiyetinin

---

¹² Işık, Serap, "Zirve Yayınevi Davası", *Faili Belli*, <http://failibelli.org/davalar/zirve-yayinevi-davasi/>, erişim 31.07.2013.

¹³ *Zaman*, "Her savciya bin faili meçhul dosyası", http://www.zaman.com.tr/gundem.her-savciya-bin-faili-mechuldosyasi_2138832.html, erişim 23.09.2013.

---

kamuoyunda sorgulanmasına sebebiyet veren tercihleri bir yana bırakıldığında¹⁴ davanın, darbe girişimini engellemesi ve darbe suçuna karşı bir yaptırım olması itibarıyla amacına ulaştığını söylemek mümkündür.

Türkiye’de yargının, bir aktör olarak darbe girişimlerini veya ordu mensuplarının gerçekleştirdiği hak ihlallerini yargılayabilmesinde, kuşkusuz hükümetin sivilleşme alanında yaptığı hukuki ve kurumsal reformlar önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan en kritik değişiklik, 2010 Anayasa Referandumu sonucunda yapılan, savaş durumları dışında devletin güvenliğine karşı askerlerin işledikleri suçların askerî mahkemeler yerine sivil mahkemelerde yargılanmasını mümkün kılan anayasa değişikliği olmuştur.¹⁵ Şemdinli Davası’nın askerî mahkemeden tekrar sivil mahkemeye alınması ve savcı Sarıkaya’nın göreve iade edilmesi de 2010’daki Anayasa değişiklikleri sonucunda gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra ordunun, yargıdaki vesayetinde önemli bir role sahip olan HSYK ve Anayasa Mahkemesi’nin yapısının değişmesi ve askerî vesayetin temel aktörlerinden biri olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliği’nin daha sivil bir yapıya kavuşması da askerî bürokrasinin sivil aktörler üzerindeki etkisini azaltmıştır.¹⁶

Dosyalardaki “Devlet Sırrı”

Araştırmalar sonucunda ulaşılan bir diğer önemli bulgu ise “devlet sırrı”na yönelik hukuki düzenlemelerin, güvenlik güçleri kaynaklı ağır insan hakları ihlallerini araştırmada önemli bir engel teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Ergenekon Davası’nın incelenen klasörlerinde yer alan ve “devlet sırrı” kapsamında olması nedeniyle inceleme olanağı olmayan bu dosyalarda da yine Türkiye’nin siyasi faili meçhul cinayetlerine ve zorla kaybetmelerine dair bilgiler olabileceğini düşünmekteyiz.

Devlet sırrı, yasal mevzuatta net sınırlandırma ile tanımlanmamaktadır. Madde hükümlerinde “devlet sırrı” kavramı oldukça geniş biçimde açıklanmaktadır. Ancak Türk Ceza Kanunu’nun 326. maddesinde düzenlenmiş, “Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk” başlıklı hükümde, “Devletin güvenliğine veya iç veya dış siyasi yararlarına ilişkin belge ve vesikalar” ifadesine yer verilmektedir. Yine Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) da, “Açıklanması, devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına zarar verebilecek, anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler devlet sırrı sayılır” şeklinde tanımlanmaktadır.

---

14 Ergenekon Davası bağlamında yaşanan sanık hakları ihlalleri, aslında Türkiye’de oldukça yaygın olan bir yargı mağduriyetini, ilk defa toplumun imtiyazlı bir grubu yaşaması bakımından kamuoyunda oldukça yoğun bir tepki yarattı.

Bunun sonucunda, Türkiye’de adil yargılanma ve sanık hakları konusunun daha güçlü bir toplumsal talebe dönüştüğünü gördük. Elinizdeki bu raporun kapsamı dışında kalan, Ergenekon Davası’nın da sanık hakları boyutunun ele alındığı çok kapsamlı bir sanık hakları raporunu 2011 yılında hazırlamıştık: Doğru, Osman (2011) “Sanık Öğüten Çarklar: İnsan Hakları Açısından Türkiye’de Ceza Adalet Sistemi”, TESEV Demokratikleşme Programı Siyasa Raporları Serisi, TESEV Yayınları, İstanbul.

15 Atılğan, Mehmet, Serap Işık (2011), “Cezasızlık Zırhını Aşmak: Türkiye’de Güvenlik Güçleri ve Hak İhlalleri Raporu”, TESEV Yayınları, İstanbul, 14; Erözden, Ozan, Ümit Kardeş, Ergun Özbudun ve Serap Yazıcı, Serap Yazıcı (der.) (2011), *Yargısal Düşüm: Türkiye’de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme ve Öneriler*, TESEV Yayınları, İstanbul.

16 Berksoy, Biriz (2013), “Türkiye’de Ordu, Polis ve İstihbarat Teşkilatları: Yakın Dönem Gelişmeler ve Reform İhtiyaçları”, TESEV Demokratikleşme Programı Siyasa Raporları Serisi, TESEV Yayınları, İstanbul.

CMK'nın 47. maddesinde ise, "Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz" ifadesi ile bu tür delillerin soruşturma konusu edilmeyerek bir çeşit ceza muafiyeti sağlanmasının önüne geçilmektedir. Böylelikle idari makamlar, belgeleri "devlet sırrı" gerekçesi ile mahkemelere göstermemek veya izin vermemek gibi bir yetkiye haiz değildir.

CMK'nın 125. maddesi, "Devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren belgelerin, ancak mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından" inceleneceğini söylemektedir. Bu durum, soruşturma aşamasında savcıların "devlet sırrı" niteliğindeki belgeleri inceleyemeyeceğini, bu belgelerin yalnızca kovuşturma konusu edilebileceğini ifade etmektedir.

Ergenekon Davası'nda "devlet sırrı" gerekçesi ile içeriğine mahkeme heyeti dışındakilerin erişiminin engellendiği belgeler arasında özellikle Arif Doğan'ın evinden elde edilen belgeler oldukça önemlidir. Doğan'ın Beykoz'da bulunan evinde yapılan arama ile dokuz çuval belge soruşturma kapsamında ele geçirilmiş, "JİTEM arşivi" denilen bu belgeler "devlet sırrı" gerekçesi ile kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. JİTEM'in, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde birçok siyasi faili meçhul cinayetle bağlantılı olduğu aşikârken bu belgelere ulaşılammış olması, faili meçhul soruşturmalar açısından eksiklik yaratmaktadır.

Arif Doğan'ın basına da yansıyan ifadeleri ise şöyledir:

"1984-1990 arasında çatışmalarda ölen PKK'lıların çantalarında bulunan dokümanlar var. Yönlendirme ve emir belgeleri. PKK barınaklarından ele geçirilen evrak ve krokilerden Öcalan'a ulaştım. Sadettin Tantan'ın İçişleri Bakanı olduğu dönem, 'Öcalan'ı kısa zamanda ele geçireceğiz' dedikoduları vardı. Bu, Öcalan'ın yanında koruma olan adamımla ilgilidir. O adamımın kimliğini açıkladığım anda çocuklarını yok ederler. Benim o adamımı öldürdüler, mezarını hiç kimse bilmiyor.

Abdullah Çatlı 2 yıl emrimde çalıştı. Rahmetli Hüseyin Kocadağ'la (Susurluk kazasında ölen polis müdürü) birlikte. Bir kuruluşun, uyuşturucuyla mücadele edebilmesi için dört ekolden birisi gerekir. İçici, üretici, satıcı ya da taşıyıcı olacak. Çatlı da bunlardan biriyle uyuşturucu işine girerek onları patlattı. Sonra da milletin gözünde uyuşturucu kaçakçısı oldu."

Gizlilik kararının devlet kaynaklı suçları ortaya çıkarmak yönünden oluşturduğu en önemli engellerden birisi, söz konusu belgelerin incelenmesinin yalnızca ilgili davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkeme heyeti tarafından mümkün olmasıdır. Örneğin yalnızca hükümete yönelik suçlara ilişkin yargılama yapılan Ergenekon Davası düşünüldüğünde, bu davada devlet sırrı gerekçesiyle ortaya çıkan kritik delillere, faili meçhul cinayetleri soruşturan diğer mahkemelerin (mesela JİTEM'i soruşturan mahkemeler) ulaşamıyor olması önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu durum, faili meçhullerle ilgili olarak görülmekte olan davalar bakımından müşteki vekillerinin dosyaya delilleri ibraz etmelerini imkânsız hâle getirmektedir. Ayrıca bu durum, soruşturma konusu edilmemiş fakat "devlet sırrı" niteliği haiz belgelerin incelenmesi ile aydınlatılabilecek olaylara ise yargı muafiyeti sağlanmasına neden olmaktadır.

Devlet sırrı gerekçesiyle erişimi engellenen bir diğer belge ise Başbakanlık Teftiş Kurulu Susurluk raporunun 12 sayfalık bölümüdür. Raporun gizli tutulan bölümleri, Susurluk Davası'na bakan

---

mahkemeye dahi gönderilmemiştir.¹⁷ Buna karşın raporun gizli bölümleri, Ergenekon operasyonları sırasında sanıkların ev ve işyeri aramalarında bulunarak Ergenekon iddianamesinin ekleri arasında yer almıştır. Basına yansıyan iddialara göre raporun bu bölümlerinde siyasi yargısız infazlara ilişkin ve kamuoyuna daha önce de yansımış bilgiler yer almaktadır.¹⁸ Bu bilgilerin devam eden yargılamalarda kullanılması, söz konusu infazların gerçek faillerinin ve arkasındaki örgüt yapısının ortaya çıkarılması için elzemdir.

Ergenekon'un Ardından Açılan Yeni Davalar

Ergenekon'da yakın dönemde yaşanan siyasi cinayetler ve 1990'lı yıllarda Kürt vatandaşlara karşı gerçekleştirilen ağır insan haklarına ilişkin ilgili bir yargılama gerçekleştirilmemesine rağmen Türkiye kamuoyu Ergenekon Davası'nın ardından, bu suçlarla ilgili yeni davaların açıldığına tanık oldu. Bunda gerek savcılarının gerekse de mağdurların, bu tür suçların soruşturulması yönünde bir irade oluştuğuna dair edindikleri izlenim önemli bir etken olarak görülmektedir.¹⁹ Ayrıca araştırmamız sırasında davanın eski savcısı Zekeriya Öz²⁰ ile yaptığımız görüşmede savcı, soruşturma esnasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan faili meçhul olaylarla ilgili karşılarına çıkan delilleri, ana davadan tefrik ederek Malatya, Diyarbakır, Van, Erzurum ve Adana Özel Yetkili Savcılıklarına gönderdiklerini ve soruşturmaların söz konusu şehirlerden yürütüldüğünü belirtti. Dosya incelemeleri aşamasında görüştüğümüz Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı Osman Coşkun²¹ da kendisine Ergenekon savcıları tarafından soruşturma kapsamındaki bir kısım belgelerin tefrik edilerek gönderildiğini ve kendilerinin bu bağlamda ilgili soruşturmayı yürüttüğünü belirtti. Ancak tefrik edilen bu dosyalara ulaşılması mümkün olmadı.

Bugün yürütülmekte olan soruşturma ve kovuşturmalar Ergenekon'un yalnızca "hükümete yönelik eylemlerle sınırlı bir örgütlenme olmadığına göstergelerinden biridir. Zira birçok faili meçhul cinayet ve kayıp olayında karşımıza bu örgütlenme içerisinde olan ve iddianame ile ek klasörlerde ismi geçen kişiler çıkmaktadır.

Ergenekon Davası başladığı günden bu yana geçmişte yaşanmış ve aydınlatılmayı bekleyen faili meçhul cinayetler, siyasi suikastlar ve kayıplar hakkında davalar ve soruşturmalar peş peşe açılmaya başlanmıştır. Bazı davalarda sanık sandalyesinde Ergenekon davasının da sanığı olan kişiler oturmaktadır. Bazılarında ise Ergenekon dosyalarında yer alan bilgiler nedeniyle Ergenekon sanıklarının bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bu soruşturma ve kovuşturmalar Ekim 2013 itibari ile şu şekildedir:

- **Zirve Yayınevi Katliamı Davası:** Malatya'daki Zirve Yayınevi'nin çalışanları Tilman Ekkehart Geske, Necati Aydın ve Uğur Yüksel'in "misyonerlik faaliyetleri" yaptıkları gerekçesiyle 18

---

17 Erdal, Meryem (2010), "Herkesin Yargısı Kendine", TESEV Yayınları, İstanbul. Sayfa 18

18 *Milliyet*, (2008)'Susurluk'un gizli bölümleri iddianamede", <http://siyaset.milliyet.com.tr/-susurluk-un-gizli-bolumleri-iddianamede/siyaset/siyasetdetay/09.08.2008/976405/default.htm> erişim 24.09.2013

19 Ergenekon Davasıyla birlikte bu suçların soruşturulması ile ilgili mağdur ve tanıklardaki korku tamamen geçmemiş olmasına rağmen daha fazla kişi adliyelere başvurdu: Elçi, Tahir (2012), "Yakın Geçmişte İnsan Haklarının Ağır İhlallerini Soruşturma(ma) Sorunu", *TESEV Geçmişle Yüzleşme ve Mevcut Davalar Değerlendirme Raporu*, TESEV Yayınları, İstanbul, s.11.

20 Savcı Zekeriya Öz ile görüşme, Gülçin Avcı, Koray Özdil, Levent Pişkin, 06.12.2012.

21 Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı Osman Coşkun ile görüşme, Gülçin Avcı, 22.06.2012.

Nisan 2007 tarihinde öldürülmeleri hakkında dava, Kasım 2007'de Malatya'da başladı. Sadece cinayeti işleyen kişilerin yargılandığı davada uzun süre azmettiricilere ulaşılamadı. Ancak daha sonra aralarında Ergenekon sanığı Hürşit Tolon'un da bulunduğu kişiler hakkında olayın azmettiricileri olarak 03.09.2012 tarihinde ikinci bir dava açıldı ve bu iki dava birleştirildi. Dava Malatya'da görülmeye devam ediyor.

- **Temizöz ve diğerleri Davası:** 93-95 yılları arasında Şırnak Cizre'de İlçe Jandarma Bölük Komutanı görevinde bulunan Cemal Temizöz ve 6 kişi hakkında, görev yaptığı dönemde sivil bir sorgu/infaz timi kurduğu, bu grupla, terör örgütü PKK'ya yardım ettiğini düşündüğü ya da özel sebeplerden dolayı gözaltına aldığı 22 kişiyi terörle mücadele adı altında işkenceyle sorguladığı, zorla kaybettiği ya da öldürdüğü iddiaları ile Temmuz 2009'da dava açılmıştır. Dava devam etmektedir. Ergenekon dosyalarında bu olaylarla ilgili bir tanık ifadesi bulunmaktadır.
- **JİTEM Davası:** "JİTEM adı altında 'sözde devlet' adına ancak yasadışı olarak" suç işlemek için teşekkül oluşturmak, bir suçu söyletmek için işkence yapmak ve taammüden öldürmek suçlamaları ile 2010 yılında açılan davada 16 sanık tutuksuz yargılanmaktadır. Ergenekon sanığı Albay Arif Doğan'ın JİTEM'in kurucusu olduğuna dair kendi beyanları bulunmaktadır. Evinden ise Jitem'e ait resmi belgeler elde edilmiştir.
- **Musa Anter Cinayeti:** Kürt gazeteci ve yazar Musa Anter'in 1992 yılında uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmesi olayı hakkında Temmuz 2013'te dava açıldı. Anter cinayeti hakkında Ergenekon dosyalarında bilgiler bulunmaktadır.
- **Mete Sayar Davası:** Haziran 1993'te Şırnak'ın Silopi ilçesi Görümlü Köyü'nde jandarmalar tarafından gözaltına alınıp bir daha kendilerinden haber alınamayan altı köylünün kurşuna dizilerek öldürüldükleri ve sonra da bilinmeyen bir yere gömüldükleri iddiası ile ilgili yürütülen soruşturma Haziran 2013'te tamamlandı ve dava açıldı. Davada dönemin tümen komutanı dahil olmak üzere 5 sanık yargılanıyor. Görümlü Köyü'nde 6 köylünün kaybedilmesi olayına ilişkin Ergenekon dosyalarında kapsamlı bilgiler yer alıyordu.
- **Bıçak Timi Soruşturması:** Mardin Kızıltepe Savcılığı tarafından Ergenekon sanığı Atilla Uğur yönetimindeki JİTEM ekibinin işlediği 12 faili meçhulle ilgili fezleke hazırlanmıştır. Ayrıca yapılan kazılarda Atilla Uğur'un sorumlu olduğu düşünülen faili meçhul cinayetlere ait başka kemiklere de ulaşılmıştır. Kızıltepe Cumhuriyet Başsavcılığı, Terörle Mücadele Kanunu (TMK) 10. madde ile görevli Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcı Vekilliği'ne gönderdiği fezlekedede, 8 kişi hakkında inceleme başlatmıştır.
- **Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a yapılan suikast hakkında açılan dava:** Ergenekon sanığı emekli Tuğgeneral Levent Ersöz hakkında, "Cumhurbaşkanı Özal'a suikast" suçlamasıyla dava açılmıştır. Ankara 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kabul ettiği iddianamede 1993'te faili meçhul onlarca olayın art arda geldiği belirtilmektedir. İddia makamı, bu tarihlerdeki şüpheli ölümleri ve faili meçhulleri iddianamede tek tek sıralamıştır. Savcılık, bu cinayetlerin Kürt sorununu çözmek için Özal'ın başlattığı hamleleri durdurmak için işlendiğini savunmuştur.
- **Yavuz Ertürk Davası:** Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde 1993'te faili meçhul cinayete kurban giden 11 köylüyle ilgili soruşturma tamamlanarak Eylül 2013'te dava açıldı. Dava iddianamesinde davanın tek sanığı Yavuz Ertürk'ün katıldığı ileri sürülen 1994 yılında Lice, Kulp, Hani ve Bingöl'ün Genç ilçesinde bazı şahısların gözaltına alındıktan sonra kendilerinden bir daha haber alınamamasına yönelik soruşturmanın da devam ettiği bildirildi.

- Ergenekon ve Zirve Yayınevi Katliamı davalarının iddianamelerinde **Rahip Santoro, Zirve Yayınevi Katliamı ve Hrant Dink** suikastlarının Ergenekon silahlı terör örgütü tarafından işlendiği belirtilmektedir.

ÖNERİLER

Türkiye’deki devlet kaynaklı faili meçhul cinayetlerin ve zorla kaybetmelerin açığa çıkartılması için hükümete, yargıya, avukatlara ve hak savunucularına önemli görevler düşmektedir. Aşağıda bu aktörlerin atması gerektiğini düşündüğümüz bazı temel adımları sunmaktayız.

Yargıya İlişkin Öneriler

Zamanaşımı

1990’lı yıllarda gerçekleştirilen faili meçhul olayların soruşturulmasına ilişkin karşımıza çıkan başlıca problemlerden birini zamanaşımı konusu oluşturmaktadır. Zira eski Türk Ceza Kanunu’na göre soruşturmada zamanaşımı süresi 20 yıldır. Kovuşturma aşamasına geçmiş olanlar açısından ise bu süre 30 yıldır. Yargı, zamanaşımı yorumunda eski kanuna sadık bir şekilde yorum yapmaktadır. Ancak 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda yapılan “insanlığa karşı suçlar” düzenlemesi ile bu suçlar bakımından zamanaşımının işlemeyeceğini belirtilmektedir. Türkiye yargısında bu maddenin sanık aleyhinde olduğu için geçmiş suçlara uygulanamayacağını yönünde genel bir kanaat olsa da Nürnberg ilkeleri ile hukuk hayatına giren bu suç, Nazilerin geçmiş suçlarının yargılanması bakımından düzenlenmiştir. Yani insanlığa karşı işlenmiş suçlar, sanık aleyhine yapılan yeni hukuki düzenlemelerin geriye yürümeyeceği ilkesinin, istisnai bir durumunu oluşturmaktadır. Bu yorum, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarında karşımıza çıktığı gibi Sivas Davası ve 12 Eylül Davasında Türkiye yargısında da aynı şekilde yorumlanmıştır. Sivas Davası’nda kamu görevlilerinin işlediği insanlığa karşı suçlar bakımından zamanaşımının işlemeyeceği yorumunun, JİTEM gibi örgütlenmelerin karanlıkta kalmış faili meçhul cinayetleri ve kayıpları bakımından da uygulanması gerektiği açıktır.

Yargılamanın Hızlandırılması

Hem sanıklar hem de müdahiller bakımından adil bir yargılamanın gerçekleşebilmesi için duruşma aralıklarının kısa olması, delillerin ivedilikle toplanması, ilgili kurumlardan beklenen raporların hızlı tamamlanmasının sağlanması gerekmektedir. Üzerinden uzun zaman geçen ve bu sebeple delillere ulaşmanın daha zor olduğu soruşturma ve kovuşturmalar daha hızlı yapılmalıdır.

Tanıkların Korunması

Bu davalarda tanıklık yapacak kişilerin etkili biçimde korunması, faillerin ortaya çıkarılması ve davanın derinleşebilmesi için oldukça önemlidir. Kamu gücüne sahip ve onlarla birlikte kamu gücüne güvenerek suçlara ortak olmuş sanıkların, tanıklara zarar veremeyeceği ve tehdit edemeyeceği bir koruma sisteminin eksikliği, bu davaların ilerlemesinin önündeki temel engellerden birini teşkil etmektedir. Olaylar hakkında bilgi sahibi olan kişilerin tanık olmaya teşvik edilmesi, olayların aydınlatılması için yargının etkili tanık koruma mekanizmaları

geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir. Öte yandan tanık koruma, sanık haklarının kısıtlanmasına yol açmayacak biçimde düzenlenmelidir. Bu sebeple sanık ve sanık avukatlarının tanık ve gizli tanıklara çapraz sorgu yapma hakları korunmalıdır.

Soruşturma ve Yargılamaların Mağdur Odaklı Hâle Getirilmesi

- Yakınlarını faili meçhul cinayet veya kayıplarda kaybetmiş olanların güvenliğinin kamu gücü ile temin edilmesi gerekmektedir. Zira maktul yakınlarının, gerek duruşma salonlarında gerekse de duruşmalar dışında tehditle karşılaşması engellenmeli ve yakınlar korunmalıdır.
- Mağdurların, bilgilerini daha fazla aktarabilecekleri, paylaşabilecekleri, yaşadıklarının dinlenebileceği, bu sayede onlara karşı işlenen suçların ortaya çıkacağı mağdur odaklı soruşturma ve kovuşturma süreçleri gerekmektedir.
- Sanıkların güvenliği gerekçesi ile mahkeme yerlerinin değiştirilmesi, sadece istisnai durumlarda uygulanmalı ve dava nakil kararı duruşmalı olarak, tarafların görüşleri alınarak verilmelidir. Dava nakilleri söz konusu olduğunda mağdur taraf avukatlarının, mağdur yakınlarının ve davayı takip eden hak örgütlerinin duruşmayı izlemek üzere duruşmanın görüldüğü yerlere transferleri kamu tarafından organize edilmeli ve bütün masrafları karşılanmalıdır.

Yasama ve Yürütmeye Öneriler

Hakikatleri Araştırma Komisyonu Önerisi

Bugüne kadar çoğunlukla Kürt siyasi hareketinden olmak üzere farklı siyasi aktörler ve sivil toplum kuruluşları, birçok kez faili meçhul cinayet ve zorla kaybetmelerin ortaya çıkartılması için hakikat komisyonları kurulması önerisinde bulunmuştur. Komisyon kurulması önerilerine rağmen, Türkiye'nin tarihindeki ağır insan hakları ihlalleri ile yüzleşmesi ve Kürt sorununun barışçıl yollarla çözülmesi için büyük önem arz eden bu tarz bir komisyonun kapsamı, işleyiş şekli, yetkileri ve kimler tarafından oluşturulacağı üzerine toplumun farklı kesimlerinin daha fazla fikir üretmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Farklı siyasi, dinî ve etnik kimlikte olan mağdurların sahiplenmediği, dar bir toplumsal meşruiyete sahip bir komisyonun geçmişle yüzleşme adına istenen sonuçları ortaya çıkarması mümkün olmayacaktır. Bunun için yasama organının geçmişle yüzleşme konusunda faal olan hak örgütlerinin ve mağdur yakınlarının görüşlerini alması ve bu görüşler doğrultusunda Türkiye'nin siyasi ve toplumsal koşullarına uygun bir model geliştirmesi gerekmektedir. Gerekli takdirde hükümet veya Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu komisyonun etkin ve verimli çalışabilmesi için yeterli kaynak ve yetkiyi sunmalıdır.

Devlet Sırrı

Devlet kaynaklı insan hakkı ihlalleriyle ilgili yargılamalarda devlet sırrı gerekçesiyle bazı bilgilerin saklanması, soruşturmaların derinleşmesi ve yeni soruşturmalar açılmasının önündeki engellerden birini oluşturmaktadır. Yasalarda tanımlandığı şekliyle devlet sırrı kavramının sınırlarının oldukça muğlak olması ve devlet sırrı sayılan belgelerin ne zaman devlet sırrı vasfını yitireceğinin belli olmaması, hak savunucularının ve avukatlarının soruşturmaya katkı sunmasını engellemektedir. Hükümetin, uzun süredir gündeminde tuttuğu Devlet Sırları Kanun Taslağı'ndaki muğlak ifadelerin netleştirilerek güvenlik kurumlarının ardına sığınabileceği yeni bir cezasızlık kalkını yaratılmasının önüne geçilmelidir.

Uluslararası Anlaşmalar

Hükümet, "Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmekten Korunması Uluslararası Sözleşmesi" ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin "Ağır İnsan Hakları İhlalleriyle Cezasızlığın Ortadan Kaldırılması için 2011 İlkeleri" gibi uluslararası ve evrensel normlara imza atarak yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

Sivil Toplum ve Avukatlık Alanına İlişkin Öneriler

- Avukatların ve hak savunucularının da bu yargılamalara destek vermesi, davaların derinleşebilmesi ve daha geniş bir kesimin hakikat arayışına olanak sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bunun için hem yargılamaların izlenmesi hem de davada mağdur kesimin avukatlığını yürütenlere hukuki destek sağlanması gerekmektedir.
- Barolar, avukatların ve hak savunucularının faili meçhul cinayet davalarını takip ederken nitelikli bir örgütlenme geliştirmeleri için daha fazla katkıda bulunmalıdır. Mevcut davalara destek, daha çok Kürt vatandaşların yoğun olarak yaşadığı illerdeki barolar tarafından sağlanmaktadır. Hâlbuki tüm barolar, özellikle de üye sayısı ve kaynak gibi etkenler de göz önünde bulundurulduğunda İstanbul ve Ankara gibi büyükşehir baroları da Avukatlık Kanunu'nun kendilerine yüklediği insan haklarını savunma ve gözetme görevini yerine getirmek üzere bu davalara daha fazla katkıda bulunmalıdırlar.
- STK'lar, kendi örgütlü yapıları ve imkânları doğrultusunda faili meçhul cinayetler ve kayıplara ilişkin yargılamalara hukuki destek sağlanması, dava sonuçlarının kamuoyuna aktarılması ve toplumsal destek sağlanması adına katkıda bulunabilirler. Ayrıca bu alanda uzmanlaşmış hak örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının, davalara müdahil olması da temsil ettikleri kesimler adına daha örgütlü ve etkili bir dava yürütme biçimi geliştirebilmek için oldukça önemlidir. Hali hazırda insan hakları örgütleri ve aktivistler tarafından yürütülen dava izleme-destek çalışmalarının daha etkin hale getirilmesi için farklı örgütler arasındaki koordinasyon ve işbirliğinin artırılması gerekmektedir.

Copyright @ Aralık 2013

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV Demokratikleşme Programı, bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.